

căi de lectură: cititorul interesat de explicații teoretice poate parcurge doar secțiunea întâi, cititorul preocupat doar de anumite explicații practice poate trece direct la secțiunea a doua;

– De organizarea impecabilă se leagă și caracterul accesibil al volumului. Așadar, prin maniera sistematică și plină de naturaleză în care sunt descrise și interpretate faptele fonetico-fonologice și prin modul în care sunt aplicate conceptele dintr-un domeniu atât de încifrat cum este cel al foneticii, cartea se adresează nu doar studenților filologi ori cadrelor didactice care predau această disciplină, ci tuturor categoriilor de cititori preocupați de cunoașterea proceselor fonetico-fonologice din limba română;

– Redactarea ireproșabilă a unui material înțesat de semne diacritice și simboluri matematice este un avantaj care nu trebuie trecut cu vederea.

Conchidem prin a afirma că volumul *Limba română contemporană. Caiete de seminar. Teoria și practica analizei fonetico-fonologice* reprezintă „o contribuție valoroasă la direcția structuralistă de studiu” (prof. univ. dr. Ionel Funeriu, coperta IV) în domeniul foneticii și al fonologiei românești.

LAVINIA NASTA
Universitatea Babeș Bolyai
Facultatea de Litere
Cluj Napoca, strada Horea, nr. 31
lavinia.dalalau@yahoo.com

JACQUES VERGER, *Universitățile în Evul Mediu*. Traducere de SIMONA ILIEȘ. Prefață de MONICA BRÎNZEI și ALEXANDER BAUMGARTEN, Iași, Editura Polirom, 2019, 251 p.

Universitatea își are originea în Evul Mediu. Deși această instituție s-a îndepărtat de modelul său, cum de altfel era și firească, ea îi rămâne similară sub multe aspecte: doctoratul este cel mai înalt titlu pe care îl putem obține, la conducerea ei se află un rector, rămâne o *universitas magistrorum et scholarium* (adică în primul rând o comunitate a celor care învață și a celor care îi învață pe alții, fără ca cele două categorii să se excludă reciproc). Aceste asemănări ne arată că universitățile medievalilor sunt mult mai apropiate de modul în care gândim învățământul superior astăzi decât școlile anticilor sau academiile Renașterii.

Istoria universității medievale nu mai este un subiect la fel de nou de cercetare precum era în 1973, când a apărut ediția princeps a lucrării lui Jacques Verger, *Les universités au Moyen Âge*, dar rămâne o temă cel puțin la fel de interesantă, fapt dovedit de numeroasele reeditări și traduceri ale acestei cărți. Introducerea sa în cultura română reprezintă un moment important pentru studiile medievale, în special în condițiile în care numărul cursurilor dedicate acestui subiect a crescut considerabil în ultimii ani.

Traducerea în limba română a fost realizată de Simona Ilieș și publicată în cadrul proiectului RISE („The Rise of an Intellectual Elite in Central Europe: University of Vienna 1389–1450”), care se află în derulare la Universitatea „Babeș-Bolyai” în colaborare cu Academia Română, Filiala Cluj-Napoca, la editura Polirom, în colecția „Biblioteca medievală”.

Prefața scrisă de către Monica Brinzei și Alexander Baumgarten prezintă lucrarea pentru cititorii români, insistând pe importanța universității medievale în crearea unui sistem de educație coerent, însoțit de o rețea de transmitere a ideilor valabilă până în ziua de astăzi. Autorii prefeței îndreaptă cititorul român în special spre a doua parte a cărții, în care sunt prezentate și universitățile Europei Centrale: „Atenția acordată nașterii universităților din Europa Centrală scoate la iveală și faptul că istoria universităților medievale nu este liniară și, mai ales, că secolele XIV–XV, fals identificate

odinioară drept perioade de declin în istoria universităților, marchează de fapt momente de renaștere în practicile academice” (p. 7).

Pe lângă această prefață, ediția românească mai cuprinde și postfața autorului la ediția din 1999, precum și un index de nume, locuri și concepte. Indicele nu este exhaustiv, în măsura în care el nu cuprinde cuvintele care apar de foarte multe ori în text și nici „numele de persoane și locuri menționate întâmplător” (p. 247), întrucât includerea acestor elemente l-ar fi făcut mai greu de folosit.

Lucrarea *Universitățile în Evul Mediu* are două părți, fiecare dintre ele compusă din câte trei capitole. Organizarea ei este cronologică: primele trei capitole sunt dedicate nașterii universităților și perioadei de început a scolasticii, ce durează până la sfârșitul secolului al XIII-lea (asociată ascensiunii acesteia), iar următoarele trei tratează perioada considerată în mod tradițional a aparține declinului scolasticii.

În introducere, autorul își explică demersul și își justifică alegerea de a nu prezenta universitățile medievale din perspectiva doctrinelor elaborate și predate în cadrul acestora. În opoziție cu tendințele generale ale anilor 70, Verger considera că studierea modului de funcționare a universităților ca instituții și analiza relațiilor dintre universitate și societate sunt suficient de interesante în sine. Mai mult, el susține că „faptul de a cunoaște universitățile ca instituții vii și grupuri umane va putea, la rândul lui, să lumineze istoria ideilor” (p. 11).

Universitățile au luat naștere în trei moduri. Unele dintre acestea au apărut spontan, prin unirea mai multor școli formate în preajma catedralelor, altele au apărut „prin migrație”, iar altele au fost create de către autoritățile ecleziastice sau seculare. Din același capitol aflăm că nașterea acestor instituții a fost favorizată de doi factori: traducerea realizată în secolul al XII-lea, fenomen care a mărit numărul de texte puse la dispoziția elevilor și a profesorilor, și renașterea orașelor: „e clar că nașterea universităților este strâns legată de renașterea orașelor, în anumite regiuni din Occident, odată cu sfârșitul secolului al XI-lea” (p. 29). Universitatea se dezvoltă în același timp cu corporațiile meșteșugărești și este înțeleasă, într-o anumită măsură, în același fel, ca o corporație a profesorilor și studenților.

Asupra acestui aspect se insistă în cel de-al doilea capitol, unde este explicată organizarea instituțională a universităților: „Guvernarea universităților se reducea așadar la două sarcini esențiale: apărarea privilegiilor universitare și organizarea muncii, adică a procesului de învățământ” (p. 64). Pe tot parcursul acestui capitol accentul cade pe caracterul urban al universităților precum și pe statutul intelectualului ca membru al unei corporații asemănătoare unei asociații meșteșugărești, dar în același timp diferită de o astfel de instituție. Spre deosebire de meșteșugari, universitarii beneficiau de privilegii clericale și nu răspundeau în fața autorităților laice: „Corporație urbană, universitatea caută să scape de constrângerile care apasă asupra restului populației urbane. Asociație de lucrători intelectuali, dedicată cercetării și învățământului dezinteresate, ea rămâne instituție a Bisericii și, dacă se sustrage controlului autorităților ecleziastice locale, aceasta se întâmplă pentru a căuta protecția papalității [...]” (p. 89).

Capitolul al treilea se concentrează pe creșterea influenței papalității în universitățile secolului al XIII-lea, prin intermediul *licentia ubique docendi* și al ordinelor cerșetoare. *Licentia ubique docendi* îi permitea deținătorului ei să predea în întreaga creștinătate, iar dreptul unei universități de a o acorda depindea de decizia papalității. Ordinele cerșetoare și-au dezvoltat propriul sistem de educație, paralel cu cel al universităților, dar studenții cei mai străluciți din structurile lor educaționale erau încurajați să urmeze o pregătire universitară, măcar în teologie. Concomitent cu creșterea influenței papalității, universitățile cunosc un dublu conflict: între filosofia lui Aristotel și doctrina creștină, respectiv între magistria laici și cei seculari.

Cea de-a doua parte a lucrării se axează pe secolele al XIV-lea și al XV-lea, considerate în trecut perioada de declin a scolasticii. Din păcate, autorul își însușește într-o anumită măsură această prejudecată a precursorilor săi, cu toate că într-o formă mai puțin drastică. Potrivit lui Verger, perioada merită studiată, cel puțin din perspectiva istoriei universităților, în ciuda caracterului repetitiv și lipsit de originalitate al doctrinelor și instituțiilor scolasticii târzii: „Fără îndoială, în ciuda câtorva tentative în acest sens, reabilitarea completă a „scolasticii târzii” și negarea existenței anumitor factori de scleroză și declin nu sunt posibile. Dar asta nu înseamnă că *rolul* universităților în societatea tim-

pului a fost mai puțin important [...]” (p. 121). În ciuda acestei afirmații, partea a doua a cărții dovedește tocmai faptul că aceste secole reprezintă o perioadă de renaștere academică, în care practicile osificate în vechile universități primesc un suflu nou în Europa Centrală.

Al patrulea și al cincilea capitol prezintă evoluția relațiilor dintre Universitate și Biserică, pe de-o parte, și dintre Universitate și autoritățile laice, pe de altă parte. În ultimele secole ale scolasticii s-a produs o descentralizare a învățământului teologic. Acest fenomen a răspuns nevoii de a avea funcționari cât mai bine pregătiți în slujba Bisericii, în condițiile în care universitățile întemeiate în secolul al XIII-lea nu mai puteau pregăti numărul necesar de cadre. Totodată, monarhii precum și alți reprezentanți ai instituțiilor laice au început să înființeze universități, atât pentru a beneficia de funcționari mai bine pregătiți, cât și pentru a-și putea extinde autoritatea asupra instituțiilor de învățământ superior.

Capitolul al șaselea este dedicat analizei universităților din punct de vedere social. Proporția de *pauperes* (studenți săraci) era mai mare în universitățile din nord decât în cele din sud. De pildă, la Padova și la Bologna, în secolul al XV-lea, exista un singur student sărac pe facultate, în timp ce, în același secol, la Universitatea din Köln, proporția de *pauperes* era de 20%. Verger analizează modul în care s-a modificat munca universitară, spre sfârșitul perioadei scolastice, până în punctul de a nu mai fi considerată cu adevărat muncă. Intelectualii nu se mai identifică drept clerici, ci nobili, iar educația însăși devine apanajul acestora din urmă. Autorul conchide că această schimbare de concepție asupra studiului a dus la scăderea nivelului educației universitare: „Aristocratizarea universităților și dorința profesorilor de a fi asimilați nobilimii au contribuit la discreditarea ideii că doctorul era un profesionist al cunoașterii. În ochii nobilului, să muncești ca să-ți câștigi existența însemna să aduci prejudicii rangului” (p. 219).

În postfața la ediția din 1999 a acestei cărți, Jacques Verger afirma: „Această carte putea, cred eu, să fie reeditată deoarece păstrează meritul, mai real, de a rămâne până în zilele noastre singura încercare de sinteză, în franceză, cu privire la acest subiect” (p. 231). Putem spune aproape același lucru despre traducerea ei în limba română: în ciuda unor teze care au fost depășite, a unor ipoteze infirmate, sau a unor elemente metodologice ușor învechite, această carte merita tradusă, fiindcă în cultura română lipsea o asemenea „încercare de sinteză”.

ALEXANDRA BANEU

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară

„Sextil Pușcariu” al Academiei Române

Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

alexandra.baneu@yahoo.com